

**Akademia Sztuk Pięknych
im. Jana Matejki w Krakowie
1818**

Wydział Konserwacji
i Restauracji Dzieł Sztuki

Paulina Krupa

KAMIENNE I GIPSOWE DZIEŁA SZTUKI XIX WIEKU
NA PRZYKŁADZIE DZIAŁALNOŚCI WARSZTATU RZEŹBIARSKIEGO
RODU STEHLIKÓW – TECHNIKI I TECHNOLOGIA ORAZ PROBLEMATYKA
KONSERWATORSKA ZE SZCZEGÓLNYM UWZGLĘDNIENIEM OŁTARZY
Z BAZYLIKI OO. FRANCISZKANÓW W KRAKOWIE

Praca doktorska przygotowana pod opieką naukową
prof. zw. dra hab. Ireneusza Płuski

STRESZCZENIE

Rozprawa doktorska podejmuje tematykę związaną z warsztatem rzeźbiarskim Stehlików, szczególnie aktywnym po wielkim pożarze Krakowa, który w połowie XIX wieku zniszczył wiele dzieł sztuki, obiektów zabytkowych. Zakład rzeźbiarsko-kamieniarski założył Edward Stehlik, w 1851 r. przyjął do niego również swego brata Zygmunta, pobierał on tutaj początkowo nauki, nabył doświadczenie, pracował, przez pewien czas bracia wspólnie prowadzili warsztat, aby wykonywać liczne prace rzeźbiarskie, rzeźbiarsko-kamieniarskie oraz konserwatorsko-restauratorskie i rekonstrukcyjne. Mimo iż Stehlikowie pracowali także w gipsie, nie zachowało się wiele ich prac w tym materiale w kontekście dzieł kamiennych. Rozprawa porusza tematykę kamiennych i gipsowych dzieł sztuki – technik i technologii stosowanych przez XIX-wiecznych rzeźbiarzy na przykładzie warsztatu Stehlików, którzy nie byli jedynie kamieniarzami, lecz także uzdolnionymi rzeźbiarzami i jak zaznaczono powyżej –

charakterystyka wykonywanych prac sprawiła, iż można ich określić z dzisiejszego punktu widzenia także konserwatorami, restauratorami czy renowatorami dzieł sztuki, zabytków.

Oprócz tego zwrócono uwagę na stan zachowania oraz problematykę konserwatorską dzieł Stehlików, przy czym podkreślić należy, iż – jak wskazuje temat rozprawy – duża część poświęcona została ołtarzom z bazyliki Franciszkanów w Krakowie, przede wszystkim ołtarzowi głównemu. Na ich przykładzie w rozległym stopniu przedstawiono powyższe zagadnienia.

Ołtarze te, szczególnie ołtarz główny, nigdy nie zostały szczegółowo zbadane zarówno pod kątem techniki i technologii wykonania, jak również stanu zachowania. Przyczynkiem do powstania koncepcji tematu rozprawy były początkowo niepokojące sygnały dotyczące stanu zachowania ołtarza głównego. Wówczas autorka opracowania – także z racji wieloletniej współpracy oraz prac wykonanych w bazylice oraz klasztorze Franciszkanów w Krakowie – dokonała wstępnych badań, które kontynuowała, aby móc zaprezentować je w dysertacji. W opracowaniu ujęto badania ołtarza głównego bazyliki Franciszkanów. W pierwszej kolejności wykonano badania konstrukcyjno-budowlane, następnie szereg innych niezbędnych badań dla odpowiedniego rozpoznania techniki i technologii wykonania oraz stanu zachowania obiektu, również celem przeprowadzenia prawidłowych zabiegów konserwatorskich. Autorka rozprawy doktorskiej kierowała pracami konserwatorsko-restauratorskimi, jak również wraz z zespołem wykonywała wyżej wymienione prace zarówno przy ołtarzu głównym, jak również przy ołtarzach bocznych, co pozwoliło jej na lepsze ich rozpoznanie.

Oprócz tego zwrócono uwagę na inne wybrane dzieła warsztatu rzeźbiarsko-kamieniarskiego Stehlików, aby rozpoznać technologię i główne techniki przez nich wykorzystywane oraz stan zachowania i przyczyny zniszczeń ich rzeźbiarskiej spuścizny. Zaznaczyć należy, iż w pracy poruszono także tematykę związaną z życiem i edukacją Stehlików w krakowskim Instytucie Technicznym oraz ich działalnością rzeźbiarską i rzeźbiarsko-kamieniarską, jak również przedstawiono ciekawe informacje dotyczące historii ołtarza głównego bazyliki Franciszkanów oraz koncepcje, projekty ołtarza wykonane przez Edwarda Stehlika.

Rozprawa doktorska zawiera wprowadzenie, trzy rozdziały, w skład których wchodzi osiemnaście podrozdziałów oraz czternaście paragrafów. Kończy się podsumowaniem, bibliografią oraz indeksami. Podkreślić należy, iż do rozprawy dołączony jest osobny tom, w którym znajdują się aneksy.

Wprowadzenie określa cel pracy, zasadność podjętej tematyki i jej charakterystykę oraz kontekst powstania tematu pracy.

Rozdział I: *Stehlikowie – życie, edukacja, działalność z podkreśleniem prac konserwatorsko-restauratorskich i rekonstrukcyjnych*, zawiera informacje dotyczące rodziny Stehlików ze szczególnym uwzględnieniem biografii Edwarda i Zygmunta Stehlików oraz ich edukacji w krakowskim Instytucie Technicznym, przedstawia kursy, na które uczęszczali wraz z archiwaliami z dziennika instytutu. Zaprezentowano tu uznane postacie związane z rzeźbą, zarysowano pokrótce sylwetki profesorów E. oraz Z. Stehlików, a także inne zasłużone postacie z dziedziny rzeźby i kamieniarstwa związane z ich warsztatem (podrozdział 1.1). W rozdziale tym zwrócono szczególną uwagę na działalność Stehlików, którą można scharakteryzować jako konserwatorsko-restauratorską, renowacyjną czy rekonstrukcyjną, z uwzględnieniem samego podejścia do (jak to określił Edward Stehlik) „zabytków przeszłości” (podrozdziały 1.2, 1.3).

Rozdział II: *Zagadnienia historyczne i charakterystyka ołtarza głównego i ołtarzy bocznych bazyliki Franciszkanów w Krakowie*, zawiera m.in. interesujące archiwalia, dotyczące ołtarza głównego, np. ilustracje, na których widnieje okładzina gipsowa, rozpościerająca się na ścianach prezbiterium oraz w bliskim sąsiedztwie ołtarza, którą usunięto – niestety najprawdopodobniej nie zachowała się do naszych czasów. Co równie ciekawe, podczas kwerendy archiwalnej, w jednej z dokumentacji – *Sprawozdaniu z prac konserwatorskich przy polichromii St. Wyspiańskiego w transepcie i pierwszym przęśle nawy głównej w bazylice oo. Franciszkanów w Krakowie z 1990 r.* – zlokalizowano zwój z wypisanymi nazwiskami wykonawców polichromii oraz złocień zaprojektowanych przez Stanisława Wyspiańskiego z rokiem 1895, częściowo zidentyfikowane zostały także w partii tylnej ołtarza głównego jako wyryte napisy (podrozdział 2.1). Informacje dotyczące ołtarzy bocznych bazyliki Franciszkanów umieszczono w podrozdziale 2.2.

Rozdział III: *Warsztat Stehlików – techniki, technologia oraz problematyka konserwatorska na przykładzie ołtarza głównego i ołtarzy bocznych bazyliki Franciszkanów w Krakowie oraz innych realizacji*, jest rozdziałem dotyczącym zagadnień warsztatu Stehlików *sensu stricto*, z uwzględnieniem technik, technologii przez ów warsztat wykorzystywanych wraz z ich problematyką konserwatorską. Omówiono tutaj szczegółowe zagadnienia techniczne i technologiczne dotyczące wykonania ołtarza głównego i ołtarzy bocznych bazyliki Franciszkanów w Krakowie, na przykładzie których w szczególności przedstawiono omawiany warsztat rzeźbiarsko-kamieniarski. Zaprezentowano koncepcje oraz projekty ołtarza głównego (podrozdział 3.1) oraz jego badania (podrozdział 3.2). W podrozdziale 3.3 opisano rozpoznanie techniki i technologii wykonania ołtarza głównego, natomiast w podrozdziale 3.4. rozpoznanie techniki i technologii wykonania ołtarzy bocznych.

Rozpoznano stan zachowania i problematykę konserwatorską ołtarza głównego oraz ołtarzy bocznych (podrozdział 3.5, 3.6). W rozprawie przedstawiono także wykonane zabiegi omawianego ołtarza głównego i ołtarzy bocznych, w których autorka dysertacji brała udział oraz którymi kierowała (podrozdział 3.7). W kolejnym podrozdziale (3.8) zaprezentowano dokumentację fotograficzną ołtarza głównego oraz ołtarzy bocznych po przeprowadzonych zabiegach konserwatorsko-restauratorskich.

Następne podrozdziały dotyczą zagadnień odnoszących się do warsztatu Stehlików, bazujących na rozpoznaniu franciszkańskich ołtarzy, jak również innych realizacji, które autorka pracy doktorskiej analizowała. W podrozdziale *Kilka uwag o warsztacie rzeźbiarsko-kamieniarskim Stehlików* (podrozdział 3.9) przedstawiono charakterystykę warsztatu Stehlików. W kolejnym (podrozdział 3.10) problematykę formalno-stylową. Następne podrozdziały (3.11, 3.12) charakteryzują techniki i technologię rzeźbiarską warsztatu Stehlików oraz stan zachowania i przyczyny zniszczeń ich spuścizny rzeźbiarskiej. W dalszej kolejności (podrozdział 3.13) zawarto wykonane osobiście przez autorkę rozprawy doktorskiej fotografie przedstawiające inne wybrane dzieła rzeźbiarskie warsztatu Stehlików, prezentujące zarówno rzeźbę ołtarzową, dekoracyjną, sepulkralną, nagrobki, pomniki nagrobne, nagrobki w formie kaplic, rzeźbę pomnikową, kapliczki przydrożne, epitafia itd. Zaprezentowano m.in. rzeźbę ołtarzową z kościołów w Krakowie, Słaboszowie, Sulistawicach, Bobrku, gdzie Stehlikowie wykonali m.in. niektóre gipsowe figury ołtarza najprawdopodobniej według projektu Jana Matejki. Przedstawiono rzeźbę nagrobną, m.in. z Cmentarza Rakowickiego w Krakowie, Marcyporęby, Gdowa, Szczawnicy. Na wielu z powyższych dzieł zachowała się sygnatura Stehlików.

Następna część pracy zawiera podsumowanie rozprawy doktorskiej.

W dalszej kolejności zawarto bibliografię oraz indeksy ze spisem fotografii, ilustracji, rysunków i tabel.

Jak wspomniano, w osobnym tomie znajdują się aneksy z wybranymi badaniami i wykonanym skanowaniem laserowym 3D wraz z inwentaryzacją rysunkową ołtarza głównego oraz ołtarzy bocznych bazyliki Franciszkanów w Krakowie.

Kraków, 25 kwietnia 2023 r.